

Prijevod
UDK 32:1
17.022.1
Primljeno: 7. rujna 2012.

Smisao politike

HANNAH ARENDT*

Sažetak

Nasuprot filozofiji, teologiji i prirodnim znanostima za koje postoji samo singularni Čovjek, za političku teoriju odlučujuća je činjenica pluralnost ljudi. Politika se bavi zajedničkim i uzajamnim bivanjem različitih ljudi. Politika nastaje između ljudi i etablira se kao njihova povezanost. Sloboda postoji samo u samosvojnem međuprostoru politike. Pred tom slobodom spašavamo se u "nužnosti povijesti", što je odvrtna apsurdnost. Kad se u naše vrijeme želi govoriti o politici, mora se početi s predrasudama spram politike. One vjerno odražavaju zbiljski postojeću suvremenu situaciju, i to upravo u njezinim političkim aspektima. One nagovještavaju da smo dospjeli u situaciju u kojoj se baš ne znamo ili još ne znamo politički kretati. Predrasude spram politike očituju se u predodžbi da je unutarnja politika tkanje od laži i obmane prljavih interesa i prljave ideologije, dok vanjska politika lebdi između prazne propagande i gole sile. Otuda bijeg u nemoć, očajnička želja da se ljudi općenito liše slobode za djelovanje. Politika se uvijek i svagdje bavi rasvjetljavanjem i raspršivanjem predrasuda. Ako se želi raspršiti predrasude, mora se ponajprije ponovo otkriti u njima sadržano prošlo suđenje, dakle zapravo pokazati njihov sadržaj istine. Što je zadaća moći suđenja, ali ne kao puke sposobnosti da se pojedinačno pravilno i primjereno podredi njemu pripadajućem općenitom o kojemu postoji suglasnost, nego kao suđenja neposredno i bez mjerila. Gubitak mjerila, koji uistinu određuje moderni svijet u njegovu fakticitetu i koji ne može biti poništen nikakvim povratkom dobroj staroj tradiciji i nikakvim proizvoljnim postavljanjem novih vrijednosti i mjerila, jest dakle katastrofa moralnoga svijeta samo ako se pretpostavi da ljudi zapravo uopće ne bi bili u stanju prosuđivati stvari po sebi samima, da njihova moć suđenja nije dostatna za izvorno suđenje. U središtu politike uvijek je briga za ovako ili drugačije ustrojen svijet bez kojega oni koji se brinu i koji su politički misle da život

* *Hannah Arendt* (1906-1975), jedan od najvećih suvremenih političkih mislilaca. U nas je veoma dobro poznata i iznimno utjecajna, ne samo u užim akademskim krugovima. Do sada su u nas prevedena njezina djela: *Vita activa* (1991; izvornik: 1958), *Totalitarizam* (1996, treći dio temeljne knjige *The Origins of Totalitarianism* iz 1950), *Eseji o politici* (1996; izbor ogleda), *Eichmann u Jeruzalemu* (2002; izvornik: 1963), *O zlu* (2006) – op. ur.

nije vrijedan da bude življen. Gdje se skupljaju ljudi, uvijek se između njih probija svijet i u tom se međuprostoru odigravaju sva ljudska djela.

Ključne riječi: politika, ljudi, pluralnost, svijet, predrasude, moć suđenja

1. Fragment I*

Što je politika?

1. Politika počiva na činjenici pluralnosti ljudi. Bog je stvorio *Čovjeka*, *Ljudi* su čovječanski, zemaljski proizvod, proizvod ljudske prirode. Budući da se filozofija i teologija uvijek bave *Čovjekom*, budući da bi svi njihovi iskazi bili ispravni i kad bi postojao samo jedan ili dva čovjeka ili samo istovjetni ljudi, one nisu našle filozofijski važeći odgovor na pitanje: što je politika. Još gore: za znanstveno mišljenje postoji samo *Čovjek* – u biologiji ili psihologiji kao i u filozofiji i teologiji, kao što za zoologiju postoji samo *lav*. Lavovi bi bili stvar koja bi se ticala samo lavova.

Upadljiva je razlika u rangu između političkih filozofija i ostalih djela u svih velikih mislilaca – čak i u Platona. Politika nikada ne doseže istu dubinu. Nedostajuća oštroumnost pak nije ništa drugo nego nedostajući smisao za dubinu u kojoj je politika ukotvljena.

2. Politika se bavi zajedničkim i uzajamnim bivanjem *različitih*. Ljudi se politički organiziraju prema određenim bitnim zajedničkim značajkama u apsolutnom kaosu ili iz apsolutnog kaosa razlikâ. Dok se političko tijelo gradi na obitelji i razumije u slici obitelji, srodnost u njezinim stupnjevima vrijedi s jedne strane kao ono što može povezati najrazličitije *i* s druge strane kao ono kroz što se tvorbe slične individuumima stavljaju u kontrast jedna spram druge i protiv druge.

U tom je organizacijskom obliku prvobitna različitost jednako tako djelotvorno izbrisana kao što je, ako se radi o *Čovjeku*, razorena esencijalna jednakost svih ljudi. Urušavanje politike na obje strane nastaje iz razvijanja političkih tijela iz obitelji. Ovdje je već naznačeno, što u slici svete obitelji postaje simbolično, kako se misli da Bog nije toliko stvorio čovjeka koliko obitelj i čovjeka.

* S nadnevkom: 5. kolovoza 1950. Prijevod je načinjen prema izdanju: Arendt, 2003: *Was ist Politik? Fragmente aus dem Nachlass*. Herausgegeben von Ursula Ludz, 3. Auflage, Pieper Verlag GmbH, München. Riječ je o nedovršenom rukopisu koji nastao na poticaj njemačkog izdavača Pipera 1955. godine da autorica napiše knjigu *Uvod u politiku*. Stjecajem nepovoljnih okolnosti Arendt je odustala od tog projekta. Preostao je rukopis od sedam fragmenata koji je njemačka izdavačica Ursula Ludz priredila za tisak i popratila svojim komentarima. U našem prijevodu predstavljamo prva tri fragmenta (1, 2a, 2b) koji su bili redigirani 1956. i 1957. (fragmenti 3a, 3b, 3c, 3d napisani su pak 1958-1959. godine) – op. ur.

3. Ako se u obitelji vidi više nego sudjelovanje, to znači aktivno sudjelovanje u pluralnosti, čovjek se počinje igrati Boga, naime činiti tako kao da se prirodno može izaći iz načela različitosti. Umjesto da začne jednog čovjeka, pokušava se prema slici njega samoga stvoriti *Čovjeka*. Govoreći praktičko-politički međutim, obitelj dobiva svoje ukorijenjeno značenje time što je svijet tako organiziran da u njemu nema boravišta za pojedinca, to znači za najrazličitijeg. Obitelji bivaju utemeljene kao boravišta i kao čvrste tvrđave u negostoljubivom, stranom svijetu u koji se želi unijeti srodstvo. Ta žudnja vodi do načelne perverzije političkoga jer uvođenjem pojma srodstvo ukida ili čak gubi temeljnu kvalitetu pluralnosti.

4. *Čovjek* kako ga poznaju filozofija i teologija postoji – ili biva ozbiljen – u politici jedino u jednakim pravima, koja sebi jamče najrazličitiji. U tom dragovoljnom jamstvu i priznanju pravno jednaka zahtjeva biva priznato da pluralnost ljudi, koji svoju pluralnost zahvaljuju samima sebi, svoj opstanak zahvaljuje stvaranju *čovjeka*.

5. Filozofija ima dva dobra razloga da nikada ne nađe čak ni mjesto na kojemu nastaje politika. Prvi je:

1) Zoon politikon: kao da u čovjeku postoji nešto političko što bi pripadalo njegovoj egzistenciji. Upravo to nije točno; *čovjek* je a-političan. Politika nastaje između ljudi, dakle u svakom slučaju *izvan* čovjeka. Prema tome, ne postoji navlastito politička supstancija. Politika nastaje između i etablira se kao povezanost. To je razumio Hobbes.

2) Monoteistička predodžba Boga prema čijoj slici i prilici treba da je stvoren čovjek. Otuda može, doduše, postojati samo *Čovjek*, *Ljudi* postaju manje ili više uspješnim ponavljanjem istoga. Čovjek stvoren prema slici i prilici osamljenosti Boga u temelju je Hobbesova “state of nature as a war of all against all”. To je rat pobune svakoga protiv svih drugih koji su mrženi jer opstoje besmisleno – besmisleno za čovjeka stvorenog prema slici i prilici osamljenosti Boga.

Zapadnjački izlaz iz te nemogućnosti politike unutar zapadnjačkog mita o stvaranju jest preobražaj ili nadomjestak politike poviješću. Posredstvom predodžbe svjetske povijesti biva mnoštvo ljudi stopljeno u *jedan* individuum ljudi koji se onda još također naziva čovječanstvo. Otuda ono monstruozno i neljudsko povijesti što se tek na njezinu kraju potpuno i brutalno probija u samoj politici.

6. Teško je zamisliti da mi trebamo biti zbiljski slobodni u nekom području, naime ne tjerani ni sami sobom ni ovisni o danjoj građi. Sloboda postoji samo u samosvojnom međuprostoru politike. Pred tom slobodom spašavamo se u “nužnosti povijesti”. Odvratna apsurdnost.

7. Moglo bi biti da je zadaća politike proizvesti svijet koji je uistinu tako transparentan kao božansko stvaranje. U smislu židovsko-kršćanskog mita to bi značilo:

Čovjek, stvoren prema slici i prilici Boga, dobio je snagu začeca kako bi *Ljude* organizirao prema slici božanskog stvaranja. To je vjerojatno besmislica. Ali to bi bila jedino moguća demonstracija i opravdanje mišljenja o prirodnom zakonu.

U apsolutnoj različitosti svih ljudi jednih od drugih, koja je veća nego relativna različitost naroda, nacija ili rasa, božje je stvaranje *čovjeka* sadržano u pluralnosti. Ali upravo s tim politikama nema što činiti. Politika, naime, organizira od samog početka apsolutno različite s obzirom na njihovu *relativnu* jednakost, a ne s obzirom na njihovu *relativnu* različitost.

2.

Uvod u politiku I

Fragment 2a

I. poglavlje: predrasude

§ 1. Predrasuda spram politike, te što je danas doista politika

Kad se u naše vrijeme želi govoriti o politici, mora se početi s predrasadama što ih svi mi, ako nismo baš profesionalni političari, gajimo prema politici. Te predrasude, koje su svima nama zajedničke, predstavljaju same nešto političko u najširem smislu riječi: one ne proizlaze iz oholosti obrazovanih, za njih nije kriv cinizam onih koji su suviše doživjeli i premalo razumjeli. Mi ih ne možemo ignorirati jer se one javljaju za riječ u nama samima, ne možemo ih umiriti argumentima jer se mogu pozvati na neporecive realitete, te vjerno odražavaju zbiljski postojeću suvremenu situaciju, i to upravo u njezinim političkim aspektima. Ipak, te predrasude nisu sudovi. One nagovještavaju da smo dospjeli u situaciju u kojoj se baš ne znamo ili još ne znamo politički kretati. Postoji opasnost da političko zapravo nestane iz svijeta. Ali predrasude hitaju unaprijed; one izbacuju dijete s vodom, zamjenjuju ono što bi učinilo kraj politici s politikom i prikazuju ono što bi bilo katastrofa kao da je u samoj prirodi stvari i zato neumitno.

[Iza predrasuda spram politike stoji danas, to znači od pronalaska atomske bombe, strah da bi se čovječanstvo moglo politikom i sredstvima sile koja joj stoje na raspolaganju, samo uništiti i – usko povezana s tim strahom – nada da će čovječanstvo biti razumno i umjesto samog sebe maknuti politiku s puta], i to posredstvom svjetske vlade koja državu rastvara u upravni stroj, političke sukobe rješava birokratski, a armije nadomještava policijskim jedinicama. Doduše, ta je nada sasvim utopijska ako se pod politikom, kao što se najčešće dešava, razumije odnos između vladajućih i podvlaštenih. S tim gledištem mi bismo umjesto ukidanja političkoga dobili do čudovišta povećan despotski oblik vlasti u kojemu je jaz između vladara i podvlaštenih poprimio tako gigantske razmjere da ne bi bile moguće čak ni pobune, a kamoli kontrola, u bilo kojem obliku, vladajućih od podvlaštenih. Taj

se despotski značaj ne bi mijenjao ni time što u toj svjetskoj vlasti ne bi postojala ni jedna osoba, ni jedan despot koje bi se moglo otkriti; jer birokratska vlast, vlast posredstvom anonimnosti ureda nije manje despotska zato što je “nitko” ne izvršava; naprotiv, ona je još produktivnija jer s tim Nikim nitko ne može razgovarati i osobno mu se obratiti. Ali nada uopće nije utopijska ako se pod političkim razumije područje svijeta u kojemu ljudi primarno nastupaju kao djelatni i ljudskim poslovima priskrbljuju trajnost koja im inače ne pripada. U povijesti je često uspijevalo ukloniti s puta ljude kao djelatne, samo ne u svjetskim razmjerima – bilo u obliku tiranije koja nam se danas doima staromodnom, a u kojoj je volja jednog čovjeka zahtijevala slobodan put, bilo u modernom obliku totalne vladavine u kojoj bivaju oslobođene navodno više neosobne “historijske snage” i procesi, a ljude bi se željelo njima podčiniti. Ono zapravo u dubljem smislu nepolitičko tog oblika vladavine pokazuje se upravo u njemu svojstvenoj dinamici koju je on oslobodio, u kojoj bilo što i bilo tko, tko je još jučer važio kao “velik” danas može, a ako pokret treba ostati u zamahu, i mora biti isporučen zaboravu. Pri čemu baš ne može poslužiti smirenju naše zabrinutosti kad moramo konstatirati da u masovnim demokracijama bez ikakva terora i gotovo spontano prostor zauzima slična nemoć čovjeka na jednoj strani i gotovo trajno zapljuskujući proces razaranja i zaborava, iako ti fenomeni u slobodnom, neteroriziranom svijetu ostaju ograničeni na političko u užem smislu i ekonomijsko.

Predrasude spram politike, predodžba da je unutarnja politika tkanje od laži i obmane prljavih interesa i prljave ideologije, dok vanjska politika lebdi između prazne propagande i gole sile mnogo su starijeg datuma nego pronalazak sredstava kojima se može razoriti sav organski život na zemlji. Što se tiče unutarnje politike, one su stare bar kao demokracija stranaka, dakle nešto više od sto godina, koja je tvrdila da prvi put u povijesti predstavlja narod, iako narod nikada nije to vjerovao. Što se tiče vanjskopolitičkoga, njihov bi nastanak mogao pasti u ona prva desetljeća imperijalističke ekspanzije na prevratu stoljeća kad je nacionalna država počela ne po nalogu nacije, nego zbog nacionalnih interesa nositi europsku vladavinu preko cijele Zemlje. Ali ono što danas uobičajenoj predrasudi spram politike daje pravi naglasak: bijeg u nemoć, očajnička želja da se općenito liši slobode za djelovanje, bilo je tada još predrasuda i povlastica malog sloja koji je s lordom Actonom mislio da moć korumpira, a posjedovanje apsolutne moći korumpira apsolutno. Da bi ta osuda moći morala potpuno odgovarati još neartikuliranim željama masa, nije nitko tako jasno vidio kao Nietzsche u svom pokušaju da rehabilitira moć – iako je i on, potpuno u smislu vremena, zamijenio odnosno identificirao moć, koju nikada ne može imati pojedinac jer ona općenito nastaje samo iz zajedničkog djelovanja mnogih, sa silom koju međutim može zaposjesti pojedinac.

Fragment 2b

I. Poglavlje: predrasude

§ 1. *Predrasuda i sud*

Kad se u naše vrijeme želi govoriti o politici, mora se početi s predrasudama koje svi mi, ako nismo baš profesionalni političari, gajimo prema politici. Jer predrasude koje uzajamno dijelimo, koje su nam samorazumljive, koje jedan drugome možemo dobaciti u razgovoru a da ne moramo komplicirano objašnjavati, predstavljaju same nešto političko u najširem smislu riječi – naime nešto što tvori integralni sastavni dio ljudskih poslova u čijem se prostoru dnevno krećemo. Ne treba samo po sebi žaliti što predrasude imaju tako veliku ulogu u svakodnevnom životu i time u politici, i ni u kojem slučaju ne bi trebalo pokušati to mijenjati. Jer bez predrasuda ne može živjeti nijedan čovjek, i to ne jedino zato što razboritost ili razumijevanje nijednog čovjeka ne bi bili dovoljni da iznova prosudi o svemu o čemu se tijekom njegova života zahtijeva sud, nego zato što bi takvo nepostojanje predrasuda zahtijevalo nadljudsku budnost. Politika se otuda uvijek i svagdje bavi rasvjetljavanjem i raspršivanjem predrasuda, što međutim ne znači ni da se u njoj općenito radi o odgoju za nepostojanje predrasuda, niti da su oni koji se trude oko takva prosvjećivanja sami slobodni od predrasuda. Razmjer budnosti i otvorenosti spram svijeta određuje političku razinu i opću fizionomiju epohe; ali nije zamisliva epoha u kojoj ljudi ne bi mogli, za daleka područja suda i odluke, pasti natrag na svoje predrasude i njima vjerovati.

To opravdanje predrasude kao mjerila suđenja unutar svakodnevnog života očigledno ima svoje granice. Ono važi ponajprije samo za prave predrasude, to znači za one koje ne tvrde da su sudovi. Prave predrasude može se općenito spoznati po tomu što se potpuno prostodušno pozivaju na “priča se”, “misli se”, pri čemu takvo pozivanje, naravno, ne mora biti izriječkom dodano. Predrasude nisu osobne idiosinkrazije koje se, premda nedokazive, ipak svode na neko osobno iskustvo unutar kojega imaju jasnoću osjetilnih opažanja. Predrasude nemaju nikada takvu jasnoću, pa ni za onoga tko im robuje, jer su bez iskustva. Zato one mogu, budući da nisu vezane za osobu, vrlo lako računati na suglasnost drugih, a da ne moraju na sebe preuzeti napor uvjeravanja. Po tome se predrasuda razlikuje od suda s kojim joj je s druge strane zajedničko da se po njoj ljudi prepoznaju i osjećaju pripadajućima, tako da čovjek obuzet predrasudama može zapravo uvijek biti siguran u učinak, dok idiosinkreatsko jedva da se može ikada probiti u javno-političkom prostoru, te može steći priznanje samo u intimnoj privatnosti. Uslijed tog predrasuda ima vrlo veliku ulogu u čisto Društvenom; zapravo uopće ne postoji ni jedna društvena tvorba koja ne počiva manje ili više na predrasudama posredstvom kojih su određene vrste ljudi pripuštene, a druge isključene. Što je čovjek općenito slobodniji od predrasuda, to

će manje biti podoban za čisto Društveno. Ali unutar društva mi uopće ne trebamo suditi, a to odustajanje, taj nadomjestak suda predrasudama postaje opasan tek kad one zahvaćaju područje politike gdje se uopće ne možemo kretati bez suđenja jer se političko mišljenje, kao što ćemo kasnije vidjeti, temelji u moći suđenja.

Jedan od razloga djelotvornosti i opasnosti predrasuda leži u tome da se u njima uvijek skriva komadić prošlosti. Pogleda li se bolje, prava se predrasuda, dalje, prepoznaje po tomu što se u njoj skriva nekoć doneseni sud koji je izvorno imao njemu primjereni legitimni iskustveni razlog, a postao je predrasudom zato što je neprimjetno i nerevidirano vučen kroz vrijeme. U tom se pogledu predrasuda razlikuje od pukog govorkanja koje ne preživljava dan ili sat brbljanja i u kojemu najheterogenija mišljenja i sudovi bruje kaleidoskopski neuredno. Opasnost je predrasude upravo u tome da je ona zapravo uvijek ukotvljena u prošlosti, dakle neobično dobro, te stoga ne samo da prestiže i sprečava suđenje nego također čini nemogućim zbiljsko iskustvo suvremenoga. Ako se želi raspršiti predrasude, mora se ponajprije ponovo otkriti u njima sadržano prošlo suđenje, dakle zapravo pokazati njihov sadržaj istine. Ako se to propusti, ne mogu ništa postići bataljuni prosvjeđujućih govornika i cijele biblioteke brošura, kako to fino pokazuju beskonačna i beskonačno neplodna nastojanja s obzirom na takve probleme opterećene predrasudama najstarije vrste kao što je problem crnaca u Sjedinjenim Državama ili problem Židova.

Budući da predrasuda preskače suđenje tako što poseže za prošlim, njezino je vremensko opravdanje ograničeno na povijesne epohe – a one čisto kvantitativno čine veći dio povijesti – u kojima je novo razmjerno rijetko, a staro prevladava u političkom i društvenom sklopu. Riječ suđenje ima u našoj govornoj uporabi dva sasvim različita značenja koja valja lučiti, a koja nam se kad govorimo uvijek mijesaju. Ona jednom znači sistematizirajuće supsumiranje pojedinačnog i partikularnog pod nešto općenito i univerzalno, sređujuće mjerenje mjerilima kojima se konkretno mora iskazati i prema kojima se o njemu odlučuje. U svakom takvom suđenju krije se predrasuda; prosuđuje se samo pojedinačno, ali ne i samo mjerilo ni njegova primjerenost onomu što valja mjeriti. I o mjerilu je nekoć suđenjem odlučeno, ali sada je sud preuzet i istovremeno je postao sredstvom da se može dalje suditi. Ali suđenje može značiti nešto sasvim drugo, i to uvijek tada kad bivamo konfrontirani s nečim što još nikada nismo vidjeli i za što nam na raspolaganju ne stoje nikakva mjerila. To suđenje koje je bez mjerila ne može se pozivati ni na što osim na evidenciju samog prosuđivanog i nema nikakvih drugih pretpostavki osim ljudske sposobnosti moći suđenja koja ima mnogo više veze sa sposobnošću razlikovanja nego sa sposobnošću da se svrstava i supsumira. To suđenje bez mjerila dobro nam je poznato iz estetskog suda ili suda o ukusu o kojemu se, kao što je Kant jednom rekao, zapravo ne može “raspravljati”, ali se može svađati i nagoditi se; a mi ga znamo u svakodnevnom životu uvijek kada u još nepoznatoj situaciji mislimo

da je ovaj ili onaj situaciju prosudio valjano ili krivo. U svakoj historijskoj krizi po-najprije postaju upitne predrasude, one više nisu pouzdane te se, upravo zato što u neobaveznosti onoga “priča se”, “misli se”, u ograničenom prostoru gdje su oprav-dane i bivaju rabljene ne mogu više računati na priznanje, lako učvršćuju u nešto što prvobitno uopće nisu, naime u one pseudoteorije koje kao zatvoreni svjetonazori ili ideologije koje sve objašnjavaju tvrde da su pojmile ukupnu povijesnu i politič-ku zbiljnost. Ako je funkcija predrasude da čovjeka koji sudi sačuva od toga da se mora otvoreno eksponirati i misleći suprotstaviti svemu zbiljskom što ga susreće, onda svjetonazori i ideologije tako dobro ispunjavaju upravo tu zadaću da štite od svakog iskustva, s obzirom na to da je u njima sve zbiljsko na neki način predvide-no. Upravo ta univerzalnost koja ih tako jasno dijeli od predrasuda koje su uvijek parcijalne prirode jasno pokazuje da više nema oslonca ne samo u predrasudama nego ni u mjerilima suđenja, i na ono u njima pred-rasušeno, da su one doslovno neprimjerene. To zakazivanje mjerila u modernom svijetu – nemogućnost da se ono što se dogodilo i dnevno se iznova događa prosuđuje prema čvrstim mjerilima koja svi priznaju, da se to supsumira kao slučajeve dobro poznatoga općenitoga, kao i s time usko povezana poteškoća da se navedu načela djelovanja za ono što se treba dogoditi – često je opisano kao vremenu inherentni nihilizam, kao obezvređivanje svih vrijednosti, kao neka vrsta sumraka bogova i kao katastrofa moralnog poretk-a svijeta. Sve takve interpretacije prešutno pretpostavljaju da se suđenje općenito od ljudi može zahtijevati samo tamo gdje oni posjeduju mjerila, da moć suđenja dakle nije ništa više nego sposobnost da se pojedinačno pravilno i primjereno pod-redi njemu pripadajućem općenitom o kojemu postoji suglasnost. Doduše, zna se da moć suđenja inzistira i mora inzistirati da sudi neposredno i bez mjerila, ali pod-ručja gdje se to događa u odlukama svih vrsta, osobne i javne prirode, i u takozva-nom sudu ukusa, ne uzimaju se ozbiljno jer uistinu tako prosušeno nema prinudni značaj, nikada ne može drugoga u smislu logički neizbježnog zaključka prisiliti na određenje, nego jedino uvjeriti. Ali predrasuda je da je suđenju općenito svojstveno nešto prinudno; dok vrijede, mjerila nikada nisu prinudno dokaziva; njima je svoj-stvena samo uvijek ograničena evidencija suđenja o kojoj su svi suglasni i o kojoj se ne mora ni sporiti ni raspravljati. Prinudno dokazivo je uvijek jedino svrstavanje, mjerenje i postavljanje mjerila, u tom smislu poduzeto reguliranje pojedinačnog i konkretnog koje po prirodi stvari pretpostavlja važenje mjerila; a to svrstavanje i uređivanje, u kojemu se ništa više ne odlučuje nego da se dokazivo počinje krivo ili pravilno raditi ima vrlo mnogo više veze s mišljenjem koje zaključuje nego koje sudi. Gubitak mjerila, koji uistinu određuje moderni svijet u njegovu fakticitetu i ne može biti poništen nikakvim povratkom dobroj staroj tradiciji i nikakvim pro-izvoljnim postavljanjem novih vrijednosti i mjerila, jest dakle katastrofa moralnoga svijeta samo ako se pretpostavi da ljudi zapravo uopće ne bi bili u stanju prosušivati stvari po sebi samima, da njihova moć suđenja nije dostatna za izvorno suđenje; od

nje se ne može tražiti više nego da pravilno primjenjuje poznata pravila i da postojeća mjerila primijeni primjereno stvari.

Kad bi bilo tako, kad bi biti ljudskog mišljenja pripadalo da ljudi mogu suditi jedino gdje su im pri ruci gotova mjerila, bilo bi uistinu točno, kao što se danas općenito pretpostavlja, da se u krizi modernog svijeta nije toliko rasklimao sam svijet koliko sam čovjek. Unutar akademskog nastavnog pogona ta se pretpostavka dalekosežno uvriježila, kako se najbolje razabire po tome što su se historijske discipline, koje se bave poviješću svijeta i onim što se u njoj dogodilo, rastvorile ponajprije u društvenim znanostima, a potom u psihologiji. A to ne govori ništa drugo nego da se napušta studij povijesno postalog svijeta u njegovim kronologijski određenim slojevitostima u prilog studija ponajprije društvenih, a potom čovjekovih načina ponašanja, koji sa svoje strane mogu postati predmetom sistematskog istraživanja jedino kada se isključi djelatnog čovjeka koji je začetnik svjetski dokazivih događaja i ponizi ga se na biće koje se uvijek samo ponaša, biće koje se može podvrgnuti pokusima i od kojega se čak može nadati da ga se može potpuno dobiti pod kontrolu. Možda je znakovitije od toga akademskog prijepora fakulteta, u kojemu se ipak najavljuju sasvim neakademske pretenzije na moć, da se sličan pomak interesa sa svijeta na čovjeka iskazuje u rezultatu nedavno načinjene ankete u kojoj je na pitanje što bi danas bilo u žarištu brige uslijedio gotovo jednoglasan odgovor: čovjek. Pritom to nije bilo mišljeno u jasnom smislu ugroženosti ljudskog roda atomskom bombom (takva bi briga uistinu bila više nego opravdana): očigledno je bila mišljena bit čovjeka, što god pojedinac pod tim želio razumjeti. I u jednom i u drugom slučaju – a ti bi se primjeri, naravno, mogli po volji umnožavati – ni u jednom se trenutku ne sumnja ili da se čovjek raspao, ili da je u opasnosti, ili pak da je u svakom slučaju ono što se mora mijenjati.

Kako god se postavili prema pitanju je li u današnjoj krizi na kocki čovjek ili svijet, sigurno je da je odgovor koji u središte suvremene brige gura čovjeka i misli da se njega mora mijenjati kako bi se pomoglo – najdublje nepolitički; jer u središtu politike uvijek je briga za svijet, a ne za čovjeka – i to briga za ovako ili drugačije ustrojen svijet bez kojega oni koji se brinu i koji su politički misle da život nije vrijedan da bude življen. A svijet se jednako malo mijenja time što se mijenja ljude u njemu – neovisno o praktičnoj nemogućnosti takva poduhvata – kao što se ne mijenja organizaciju ili udruhu time što se počinje ovako ili drugačije utjecati na njihove članove. Želi li se mijenjati neku instituciju, organizaciju ili bilo koju svjetovno postojeću javnu korporaciju, može se samo obnoviti njezino ustrojstvo, njezine zakone, njezine statute i nadati se da će sve ostalo proizaći po sebi. Da je to tako, povezano je s time da svagdje gdje se ljudi okupe – bilo privatno ili društveno ili javno-politički – nastaje prostor koji ih sabire u sebe i istovremeno ih dijeli jednog od drugoga. Svaki od tih prostora ima vlastitu strukturiranost koja se mijenja u mi-

jenama vremena i u privatnom se iskazuje u običajima, u društvenom u konvencijama, a u javnosti u zakonima, ustavima, statutima i slično. Gdje se skupljaju ljudi, uvijek se između njih probija svijet i u tom se međuprostoru odigravaju sva ljudska djela. Prostor između ljudi koji jest svijet sigurno ne može bez njih postojati, a svijet bez ljudi, za razliku od univerzuma bez ljudi ili prirode bez ljudi, bio bi protuslovlje u sebi; ali to ne znači da su svijet i katastrofe koje se u njemu događaju rastvorivi u čisto ljudsko zbivanje, a kamoli da bi bili svedivi na nešto što se zbiva s “Čovjekom” ili s biti čovjeka. Jer svijet i svjetske stvari u središtu kojih se odigravaju ljudski poslovi nisu izraz, otisak ljudske biti koji takoreći kuca prema van, nego su, naprotiv, rezultat toga da ljudi mogu proizvesti nešto što nisu oni sami, naime stvari, te da i takozvana duševna ili duhovna područja njima postaju trajni realiteti u kojima se mogu kretati samo ako su postvarena, postoje kao svijet stvari. U tom svijetu stvari ljudi djeluju, a on ih uvjetuje, te zato što ih on uvjetuje, svaka katastrofa koja se u njemu zbiva uzvraća udarcem i tiče se i njih. Zamislivo je da bi takva katastrofa bila tako golema, tako razorna za svijet da budu pogođene i čovjekove sposobnosti tvorbe svijeta i postvarenja, te bi čovjek tako postao bez svijeta kao što je to životinja. Možemo si čak predstaviti da su se u prošlosti takve katastrofe dogodile u prehistorijskim vremenima i da su određena takozvana primitivna plemena njihovi ostaci, relikti bez svijeta. Možemo si također predstaviti da bi atomski rat, ako bi uopće ostavio ljudski život, mogao razaranjem cijelog svijeta izazvati takvu katastrofu. Ali i tada će uvijek biti svijet odnosno tijek svijeta – kojega ljudi više nisu gospodari, kojemu su se tako otuđili da se može neometano probiti svakom procesu imanentni automatizam – na kojemu ljudi propadaju, a zapravo ne sam svijet. Također, uopće nije riječ o takvim mogućnostima u gore spomenutoj modernoj brizi za čovjeka. Dapače, loše i zastrašujuće u njoj jest da se ona uopće ne brine za “izvanjske” i otuda izuzetno realne opasnosti i izmiče im u nešto unutrašnje, u kojemu se u najboljem slučaju može razmišljati, ali se ne može ni djelovati ni mijenjati.

Tomu se može, dakako, lako prigovoriti da svijet o kojemu je ovdje riječ jest čovjekov svijet, dakle rezultat čovjekova proizvođenja i čovjekova djelovanja, kako god da se to želi razumjeti. Te sposobnosti ipak sigurno pripadaju biti čovjeka; kad one zakažu, ne mora li se tu mijenjati bit čovjeka prije nego što se može misliti na mijenjanje svijeta? Taj je prigovor u svojoj jezgri prastar i on se može pozvati na najboljeg od svih krunskih svjedoka, naime Platona koji je već Periklu predbacio da Atenjani nakon njegove smrti nisu bili bolji nego prije.

S njemačkoga preveo
Ivan Prpić

Hannah Arendt

THE MEANING OF POLITICS

Summary

As opposed to philosophy, theology and natural sciences, for which only the singular Man exists, for political theory the decisive fact is the plurality of men. Politics is preoccupied with common and mutual being of different men. It is created among men and established as their connectedness. Freedom exists only in the authentic interspace of politics. We are saved from that freedom in the "necessity of history", which is a revolting absurdity. When one wishes in our time to speak about politics, one must start with the prejudice towards it. The prejudice accurately reflect the truly existing contemporary situation precisely in its political aspects, and suggest that we have ended up in a situation in which we do not quite or do not yet know how to move politically. The prejudice towards politics are manifest in the notion that national politics is made up of lies and deception by corrupt interests and corrupt ideology, while foreign politics hovers between hollow propaganda and brute force. This causes a flight into powerlessness, a desperate desire for men in general to be deprived of the freedom to act. Politics is, always and everywhere, preoccupied with illuminating and dissolving prejudice. If one wishes to dissolve prejudice, one must first discover the past judgment contained therein, i.e. actually show their contents of truth. This is the task of the faculty of judgment, but not as mere capability to subject the individual regularly and adequately to the general that corresponds to it and regarding which there is agreement, but as judgment directly and with no standard. The loss of standard, which truly determines the modern world in its facticity and cannot be annulled by any return to the good, old tradition or any arbitrary setting up of new values and standards, is therefore a catastrophe of the moral world only if one presupposes that men would in fact be completely unable to judge things in and of themselves, and that their faculty of judgment is insufficient for original judgment. Politics is always centered on care for the world organized in this or some different way, without which those who care and who are political, think that life is not worth living. Where men come together, the world always breaks through between them, and all human actions take place in this interspace.

Keywords: politics, men, plurality, world, prejudice, faculty of judgment